

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ՝ ԴՐՈՄԵՑԻ

ՌՈՒՍԱՑ ՊՐԱՎՈՍԼԱՎ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՎՏՈԿԵՖԱԼ ՈՒԹՅԱՆ (ՌՆԻՔՆՈՒՄՈՒՅ ՆՈՒԹՅԱՆ) 500-ԱՄ ՅԱ ՀՈԲԵԼՅԱՆԸ

ույն տարվա հուլիսի 8—18-ը Մոսկվայում հանդիսավոր կերպով տոնվեց Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցու անկախության ու ինքնուրույնության 500-ամյա հոբելյանը:

Ռուսաց եկեղեցու այս փառահեղ հոբելյանական տոնակատարություններին ներկա էին և մասնակցում էին բոլոր պրավոսլավ եկեղեցիների ներկայացուցիչները:

Հոբելյանական օրերին Մոսկվա էին ժամանել Կոնստանտինոպոլի տիեզերական եկեղեցու Պատրիարքի ներկայացուցիչ Ֆիատիրի միտրոպոլիտ Գերմանոսը, Անտիոքի եկեղեցու Պատրիարքի ներկայացուցիչ Էմեսի միտրոպոլիտ Ալեքսանդրը, Վրաց եկեղեցու Պատրիարք-Կաթողիկոս Կալլիստոսը, Սերբիական եկեղեցու Պատրիարք Գավրիիլը, Ռումինական եկեղեցու Պատրիարք Յուստինիանը, Բուլղարական եկեղեցու ներկայացուցիչ Բուլղարիայի էկզարխ, Սոֆիայի միտրոպոլիտ Ստեփանը, Ալբանական եկեղեցու ներկայացուցիչ Պաիսի Նպիսկոպոսը, Լեհական եկեղեցու ներկայացուցիչ Բելուստոկի ու Բելսկոյի Արքեպիսկոպոս Տիմոֆեյը և ուրիշ շատերը:

Մոսկվայի և Համայն Ռուսիո Պատրիարք Ալեքսիս Նախօրոք հատուկ պատվիրակություն էր ուղարկել Ս. Էշմիածին՝ Նորին Ս. Օծություն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Գևորգ Զ-ին Մոսկվա հրավիրելու, որպես պատվավոր հյուր, Ռուսաց եկեղեցու հոբելյանական հանդիսությանը ներկա գտնվելու համար:

Նորին Սրբությունը հուլիսի 1-ին իր շքա-

խմբով Երևանից մեկնելով Մոսկվա հասավ հուլիսի 5-ին:

Նորին Սրբություն Համայն Ռուսիո Պատրիարք Ալեքսիսի հրավերը և Վեհափառ Հայրապետի սիրահոժար համաձայնությունը ներկա գտնվելու Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցու 500-ամյա հոբելյանական տոնակատարությանը պատմական խոշոր նշանակություն ունի երկու քույր եկեղեցիների, հայ և ռուս եկեղեցիների միջև սերտ բարեկամություն ու հարաբերություն ստեղծելու տեսակետից:

Ռուսաց եկեղեցու ավտոկեֆալության 500-ամյա հոբելյանը տոնվեց մեծ հանդիսավորությամբ ու աննկարագրելի փառահեղությամբ: Հոբելյանական տոնակատարությունները սկսվեցին Բոգոյավլենսկու պատրիարքական տաճարում տեղի ունեցած եկեղեցական արարողություններով: Տոնակատարությունների ընթացքում Մոսկվայի միշտ տաճարներում մաղթանքներ, գոհաբանական աղոթքներ, պատարագի արարողություններ տեղի ունեցան ժամանած հյուրերի և Մոսկվայի հոգևորականության մասնակցությամբ:

Հոբելյանական հանդիսավոր նիստի բացումը տեղի ունեցավ Սոկոլնիկի Վոսկրեսենսկու տաճարում, որտեղ բացման ճառով հանդես եկավ Պատրիարք Ալեքսիս:

Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցու 500-ամյա հոբելյանի կապակցությամբ ողջունի ճառերով հանդես եկան Կոնստանտինոպոլի Պատրիարքի ներկայացուցիչ Փիատիրի միտրոպոլիտ Գերմանոսը, Անտիոքի եկեղեցու

ներկայացուցիչ էմեսի միտրոպոլիտ Ալեքսանդրը, Վրաց Պատրիարք-Կաթողիկոս Կալիստրատը, Սերբիական եկեղեցու Պատրիարք Գավրիիլը, Ռումինական Պատրիարք Նուստինյանը, Բուլղարական էկզարխ՝ Սոֆիայի միտրոպոլիտ Ստեփանը, Ալբանական եկեղեցու ներկայացուցիչ՝ Կորչայի Եպիսկոպոս Պախին, Լեհական եկեղեցու ներկայացուցիչ՝ Բելոստոկի ու Բելսկո Արքեպիսկոպոս Տիմոֆեյը և ուրիշներ:

Ողջույնի ճառով հանդես եկավ Ամենայն Հայոց Պատրիարք-Կաթողիկոս Տ. Տ. Գև. Բզ. Զ-ը:

ՍՍՌՄ կառավարության անունից ողջույնի ճառով հանդես եկավ ՍՍՌՄ Միսիստրների Սովետին կից ուսաց պրավոսլավ եկեղեցու գործերի հորհրդի նախագահ Գ. Կարպովը:

Ի ոլոր ելույթ ունեցողները նշեցին Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցու այն խոշոր դերը, որը նա խաղացել է ռա ժողովրդի կրոնա-քարոյական և հասարակական-քաղաքական կյանքում դարեր շարունակ: Ելույթ ունեցողները միաժամանակ շնորհակալ են լինում այն հանդուրժող քաղաքականությունը, որ վարել է Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցին տիեզերական պատրիարքի հանդեպ՝ ճանաչելով նրա առաջնությունը պրավոսլավ եկեղեցիների պատրիարքների մեջ:

Զեռք բերելով իր անկախությունը Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցին չազնց իր կապերը տիեզերական պատրիարքության հետ, որից նա իր հոգևոր մկրտությունն էր ստացել: Այլ շարունակեց նրա հանդեպ պահպանել դուստր եկեղեցու հարաբերությունը և այդ հարաբերությունը, չնայած տեղի ունեցած մի շարք քաղաքական իրադարձությունների, շարունակվել է պահպանվել մինչև այսօր:

Հորեկանական տոնակատարություններին զուգընթաց պրավոսլավ եկեղեցիների ներկայացուցիչները մի շարք եկեղեցական հարցեր քննարկեցին և դրանց վերաբերմամբ համապատասխան որոշումներ ընդունեցին:

Կիևի մեծ իշխան Վլադիմիրի օրոք, X դարում, քրիստոնեությունը Կ. Պոլսից մտավ է գործում Հարավային Ռուսաստան: Տիեզերական պատրիարքը առաջինը հանդիսացավ, որ Կիև և Հարավային Ռուսաստանի մյուս քաղաքներն ուղարկեց հույն քարոզիչներ, քահանաներ և նշանակեց միտրոպոլիտ: Նա միաժամանակ ռուսներին հասկանալի սլավոններեն լեզվով ժամակարգության գրքեր ուղարկեց, որպեսզի հեշտացրած լինի քրիստոնեական վարդապետության տարածումը

ռուսների մեջ: Պատմությունից հայտնի է, որ Հարավային Ռուսաստանում հեթանոսությունը համարյա առանց պայքարի տեղի տվեց քրիստոնեության առաջ և այստեղ հիմնվեց մի նոր քրիստոնեական եկեղեցի:

Շուտով նորահիմն Ռուսաց և Կ. Պոլսի եկեղեցիների միջև փոխադարձ կապերն այնքան են սերտանում, որ նրանց միջև ստեղծվում է դուստր և մայր եկեղեցիների փոխհարաբերություն: Այդ կապերի սերտացումը վերջնականապես հանգում է Ռուսաց եկեղեցու լիակատար ենթարկմանը Կ. Պոլսի տիեզերական պատրիարքին: Այսպիսով Ռուսաց եկեղեցու ղեկավարությունը անցնում է տիեզերական պատրիարքի ձեռքը, որը թե նշանակում էր ռուսաց եկեղեցու միտրոպոլիտներին, և թե ռուսական քրիստոնեական համայնքների համար եպիսկոպոսներ ու այլ հոգևորական պաշտոնյաանք ձեռնադրում: Որպես կանոն պատրիարքը Ռուսաստան էր ուղարկում հույն միտրոպոլիտների, եպիսկոպոսների և այլ հոգևորական անձանց:

Հին դարերից, առաքելական ժամանակներից սկսած սրբադործված սովորություն էր դարձել, իսկ հետագայում էլ տրեզուրական ժողովներում վավերացվել այն, որ առաքելական եկեղեցիների օժանդակությամբ առաջացած նորահիմն եկեղեցիները պարտավոր էին ճանաչել մայր եկեղեցու գերիշխանության իրավունքը և որպես նրա ֆիլիալը՝ ենթարկվել նրա իշխանության: Առանց մայր եկեղեցու համաձայնության դուստր եկեղեցին իրավունք չուներ իրեն անկախ հռչակելու: Բացի այդ, տիեզերական պատրիարքները Քաղկեդոնի ժողովի 28-րդ կանոնի հիման վրա պնդում էին, որ Թրակիայից հյուսիս գտնվող երկրներում բնակվող քրիստոնյաները պարտավոր են ճանաչել միայն ու միայն Կ. Պոլսի տիեզերական պատրիարքի իշխանությունը և նրա եկեղեցապետական իրավունքը: Այս հիման վրա էլ տիեզերական պատրիարքներն ու բյուզանդական կայսրները համարվում էին «Աստվածանից ընտրված հայր ամենայն քրիստոնեից», որոնք բնակվում էին թե Բյուզանդիայում, թե Փոքր Ասիայում, թե Իսլանդիայում և թե նրանից հյուսիս գտնվող երկրներում:

Սկզբնական շրջանում, երբ ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցին տակավին չուներ իր ինքնուրույն եկեղեցական կանոնադրությունն ու ժամակարգությունը, անշուշտ, նա պետք

է այդ բոլորը փոխ առնելու Կ. Պոլսից և այսպիսով ճանաչելով նրա գերիշխանությունը ենթարկվելու նրա հրամաններին ու կարգադրություններին: Պարզ է, որ նորահաստատ եկեղեցին անմիջապես չէր կարող միանգամից սահմանել նվիրապետության բոլոր օրենքներն ու կանոնները: Ժամանակ էր պետք աճելու, հասունանալու և եկեղեցական-իրավական փորձ ու գիտություն ձեռք բերելու համար, որից հետո միայն կարելի կլիներ մտածել անկախության մասին: Այդպիսի ուղիով են ընթացել բոլոր նորահաստատ եկեղեցիները, որոնք այնուհետև ժամանակի ընթացքում հասունանալով ու ամրապնդվելով դարձել են ինքնուրույն ու անկախ:

Վատմական տվյալները վկայում են, որ Կ. Պոլսի պատրիարքի իշխանությունը Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցու նկատմամբ միանգամայն անսահմանափակ է եղել: Նրան էր պատկանում Ռուսաստանի համար միտրոպոլիտ նշանակելու իրավունքը: Նա իրավունք ուներ նույնիսկ պաշտոնազրկելու ռուս հոգևորականության և ռուսական իշխանությունների կողմից ընտրված միտրոպոլիտին: Ռուսաստանի միտրոպոլիտը յուրաքանչյուր տարի պատրիարքին որոշ հարկ էր վճարում: Այս կամ այն անբաստանության դեպքում պատրիարքը իրավունք ուներ կրոնական գերագույն ատյանի առաջ կանգնեցնել Ռուսաստանի միտրոպոլիտին և բարձրաստիճան եպիսկոպոսներին:

Այսպիսով տեսնում ենք, որ Ռուսաստանի միտրոպոլիտները կատարյալ կախումն ունեին Կ. Պոլսի պատրիարքներից և ժամանակի ընթացքում այդ կախումն ավելի քան խորանում էր թուլանալու փոխարեն: Տիեզերական պատրիարքները աշխատում էին իրենց զորեղ ազդեցության տակ պահել Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցին, որի համար էլ, որպես կանոն, Ռուսաստանի համար ոչ թե ռուս, այլ հույն միտրոպոլիտներ էին նշանակում, առանց հաշվի առնելու ռուս հավատացյալ ժողովրդի ցանկությունը:

Այս իրադրությունը տևեց մոտ 500 տարի: Այդ ժամանակամիջոցում Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցին աճեց, հզորացավ ու ամրապնդվեց: Բայց որքան Ռուսաց եկեղեցին պայծառանում էր ու ճոխանում, այնքան էլ տիեզերական պատրիարքները է՛լ ավելի աշխատում էին իրենց ձեռքում ամուր պահել Ռուսաց եկեղեցին և ռուսաց հոգևորականությունը:

Սակայն Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցու պատմության մեջ քիչ չեն դեպքերը, երբ Ռուսաց եկեղեցին ռուս իշխանների (կնյազ-

ների) աշակցությամբ կամ առանց այդ աշակցության ըմբոստացել է տիեզերական պատրիարքների իշխանության դեմ, ընտրել է իր միտրոպոլիտներին, որոնք, առանց տիեզերական պատրիարքների կողմից հաստատվելու, վարել են Ռուսաց եկեղեցու ղեկը: Ռուս միտրոպոլիտներ Սուրբ Իլարիոնը 1051 թվականին և Կլիմենտ Սմոլյատիչը 1147—1155 թ. թ. առանց տիեզերական պատրիարքի համաձայնության ու հաստատման միտրոպոլիտներ դարձան միայն ռուս հոգևորականության ու ռուսական իշխանությունների համաձայնությամբ և հրաժարվեցին ճանաչել Կ. Պոլսի պատրիարքի իշխանությունը: Ս. Իլարիոնի միտրոպոլիտ ընտրվելը պատրիարքը լռելայն ընդունեց, որովհետև նա մեծ ժողովրդականություն էր վայելում և սրբի անուն էր վաստակել: Ինչ վերաբերում էր Կլիմենտ Սմոլյատիչին, ապա վերջինիս պաշտպան է կանգնում մեծ իշխան Իգլասլավ Մստիսլավովիչը, որն ամեն զերպ աշխատում էր Ռուսաց եկեղեցին կտրել, անշատել բյուզանդականից և անկախ ու ինքնուրույն եկեղեցի դարձնել:

Այնուհետև մոնղոլների և թաթարների տիրապետության շրջանում (1240—1480) Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցին համարյա միանգամայն անկախ չկորսելով ընտրում էր իր եկեղեցու պետերին—միտրոպոլիտներին, քանի որ այդ ժամանակաշրջանում քաղաքակն ու կրոնական կապերը խզված էին Բուզանդիայի հետ: Այսպես օրինակ, Կիրիլ III միտրոպոլիտը (1247—1280), Սուրբ Պետրոս միտրոպոլիտը (1308—1326), Սուրբ Ալեքսի միտրոպոլիտը (1354—1378), առանց պատրիարքի կողմից հաստատվելու, կառավարել են Կիևի ու համայն Ռուսաստանի միտրոպոլիտին: Հիշյալ միտրոպոլիտները իրենց առաքինի բարոյականությամբ, բարձր հեղինակությամբ, քաղաքական հեռուտեսությամբ խոշոր դեր են խաղացել Ռուսաց եկեղեցու պատմության մեջ և անշուշտ չեն նմանվել Կ. Պոլսի պատրիարքի կողմից նշանակված հույն միտրոպոլիտներին:

Ահա հենց այս ժամանակաշրջանում էր, որ Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցին հատկապես ամրապնդվում է և այլևս կարիքը չէր զգում Բյուզանդիայի եկեղեցու կողմից նշանակվող հույն միտրոպոլիտների, քանի որ ինքն ուներ արդեն միանգամայն պատրաստված ու արժանավոր հոգևոր հովիվներ, որոնք, խորապես ըմբռնելով Ռուսաց եկեղեցու հոգևոր կարիքները, կարող էին ստանձնել միտրոպոլիտի պատասխանատու պաշտոնը:

XIV և XV դարերում բյուզանդական եկե-

զեցուց անշատվիրու խնդիրը ավելի սուր կերպով է դրվում. այդ դարերի ռուս պետական ու եկեղեցական գործընկերները պահանջում էին, որպեսզի Ռուսաստանն ունենա իր անկախ միտրոպոլիտն ու անկախ հոգևոր կառավարությունը: Պարզ է, որ ռուս կնյազների ու բարձրաստիճան հոգևորականների այդ ձգտումը միանգամայն հակառակ էր ոչ միայն տիեզերական պատրիարքների, այլ և բյուզանդական կայսրների վարած քաղաքականության: Չունենալով կանոնական հիմք Ռուսաց եկեղեցուց անպայման հպատակություն պահանջելու համար, նրանք իրենց պահանջները հիմնավորում էին ավանդական սովորույթներով: Ինչպես տեսանք, Ռուսաց եկեղեցու միտրոպոլիտ նշանակվում ու հաստատվում էին տիեզերական պատրիարքների կողմից. սակայն երբ իրադրությունը որոշ չափով փոխվում է և ռուս հավատացյալները իրենք են սկսում ընտրել իրենց միտրոպոլիտներին, պատրիարքներն իրենց իշխանությունը Ռուսաց եկեղեցու ներկատմամբ չկորցնելու համար ստիպված են լինում դիմելու զարտուղի ճանապարհների: Նրանք իբրև թե ընդհատվելով ռուս ժողովրդի ու իշխանության ցանկությանը, սկսում են հաստատել ռուս հավատացյալների կողմից ընտրված միտրոպոլիտներին: Սակայն հաստատելով ռուս միտրոպոլիտներին տիեզերական պատրիարքները չեն մոռանում նրանց կողքին նստեցնել և իրենց կողմից նշանակված ներկայացուցիչներին, որոնք հսկողի դեր էին կատարում: Պատրիարքի այս ներկայացուցիչները շատ հաճախ խառնվելով Ռուսաց եկեղեցու ներքին գործերին և իշխանություն բանեցնելով հաճախակի դժգոհությունների տեղիք էին տալիս, զայրույթ պատճառելով թե միտրոպոլիտին, թե կնյազներին և թե ժողովրդին:

XII դարից սկսած Ռուսաց պատմության հորիզոնի վրա փայլել է սկսում Մոսկվան: Մոսկվայի մեծ իշխանները կատարյալ պայքար մղելով թաթարների դեմ, աշխատում էին ոչ միայն ռուսական հողերը ազատագրել թաթարների լծից, այլ և իրենց ենթարկելով մյուս իշխաններին՝ ստեղծել կենտրոնացված գործող պետություն: Սակայն այս բանը Մոսկվայի իշխաններին հաջողվեց իրագործել միայն XV դարում:

Պետական իշխանության կենտրոնը երբ Մոսկվան դարձավ, կարիք զգացվեց, որպեսզի Ռուսաց եկեղեցու միտրոպոլիտները ևս կիևից փոխադրվեն Մոսկվա. բայց այդ

տեղափոխությունից հետո էլ Ռուսաց եկեղեցու միտրոպոլիտները շարունակում են կրել կիևի և համայն Ռուսաստանի միտրոպոլիտ տիտղոսը: Մեծ իշխանները Ռուսաց եկեղեցու միտրոպոլիտի աթոռանիստ վայրը Մոսկվան դարձրին այն նկատառումով, որպեսզի նախ իրենց քաղաքական նպատակների համար օգտագործել կարողանան միտրոպոլիտների հեղինակությունը և մյուս կողմից էլ օգտվեն նրանց խելացի խորհուրդներից: Այս երկու նպատակների համար էլ պատրիարքի կողմից նշանակված հույն միտրոպոլիտները պիտանէլ լինել չէին կարող:

Ռուսաց եկեղեցու անկախության հարցը հրամայողական պահանջ էր դարձել ոչ միայն նրա ներքին լիակատար աճման շրջանորհիվ, այլև մի ուրիշ իրադրության շնորհիվ: Բյուզանդական կայսրությունը, շրջապատված արևելքից արշավող օսմանցիներով, ծանր ու մղձավանջալիս օրեր էր ապրում: Բյուզանդական կայսրությունը մեկը մյուսի ետևից կորցնում էր իր փոքրասիական երկրները և օսմանական բանակի շղակը սկսել էր ամուր կերպով սեղմել կայսրների երբեմնի փառավոր մայրաքաղաքը: Այդ հուսահատ կացությունից ելք փնտռող բյուզանդական կայսրներն ու պատրիարքները իրենց հայացքներն ուղղել էին դեպի Հռոմ, Հռոմի պապից փրկություն սպասելով: Իսկ Հռոմի պապերը գիտեին առիթն օգտագործել իրենց նպատակներին հասնելու համար: Փրկություն աղերսողներին առաջադրվում է եկեղեցական միություն, հպատակություն Հռոմի եկեղեցուն և պապի ճանաչում որպես եկեղեցու գլուխ: Հույները համաձայն էին ընդունելու այս պայմանները, միայն թե փրկվեք Բյուզանդիան ու կայսրությունը: Եվ ահա սկսած 1410 թվականից մինչև 4. Պոլսի անկումը (1453) բյուզանդական պատրիարքական գահը բարձրացան մի շարք ունիթոր պատրիարքներ, որոնք ճանաչեցին Հռոմի պապի գերիշխանությունը: Դրանցից Հովսեփ II ունիթոր պատրիարքը, Փոտի միտրոպոլիտի մահից հետո, կիևի և համայն Ռուսաստանի միտրոպոլիտ կարգեց ունիթոր Իսիդոր Եպիսկոպոսին, մինչդեռ ռուս հոգևորականությունը ընտրել ու առաջադրել էր ի հաստատություն սրբակյաց Իոն Եպիսկոպոսին: Հույն, այն էլ ունիթոր, Եպիսկոպոսը, բնականաբար, շատ վատ ընդունելություն գտավ Մոսկվայում թե մեծ իշխան Վասիլի Վասիլևիչի և թե ռուս բարձրաստիճան հոգևորականության կողմից: Սակայն, ճարպիկ Խեդդորը, իր ճարտար լեզվով, գիտությամբ

ու վարվեցողությամբ շուտով կարողացավ գրավել մեծ իշխանի վստահությունը, բայց ոչ հոգևորականության, որը կասկածով ու վերապահությամբ էր նայում նրան ու չէր ուզում ճանաչել նա իշխանությունը Այդ կասկածն ու անվստահությունն ավելի քան սաստկացավ, երբ Իսիդորը Ֆլորենտինյան ժողովում, բյուզանդական կայսրի ու պատրիարքի հետ միասին, ստորագրեց Հռոմի հետ միության պայմանագիր, առանց ռուս հոգևորականության գիտության ու համաձայնության:

Դա մի վտանգավոր քայլ էր հայայն պրավոսլավ եկեղեցու համար:

Ռուսաստանում սկսվեցին հայածանքն ու զատափետումը ունիթորների դեմ, և հատկապես Իսիդոր եպիսկոպոսի դեմ, որի հետևանքը եղավ Իսիդորի փախուստը Մոսկվայից Հռոմ:

Ունիթոր միտրոպոլիտների ղեկավարությունը Ռուսաստանում տևեց 12 տարի, Ռուսաց եկեղեցու ներսում առաջացնելով երկպառակություն ու անվստահություն:

Բյուզանդական կայսրն ու պատրիարքը ունիթոր դառնալով և պապի գերիշխանությունը ճանաչելով հույս ունեին բյուզանդական պետությունը փրկել կոթածանդից. սակայն այդ զոհողությունը չփրկեց դրությունը: Կործանվեց Բյուզանդիան, և Պոլիսն ընկավ բարբարոսների ձեռքը և քրիստոնեական հոյակապ տաճարը վերածվեց Այա Սոֆիա մզկիթի:

1441—1443 թվականներին, Բյուզանդիայի հոգևորքի օտերին, Մոսկվայի մեծ իշխան Վասիլի Վասիլևիչը երկու հրովարտական-մականերով դիմում է բյուզանդական կայսրին ու պատրիարքին. այս նամականերում մեծ իշխանը, ընդունելով հանդերձ, որ Ռուսաց եկեղեցին քրիստոնեական վարդապետությունն ստացել է Բյուզանդիայի տիեզերական օրթոդոքս եկեղեցուց, խնդրում էր երկուստեք խաղաղ համաձայնությամբ ճանաչել Ռուսաց եկեղեցու անկախությունը, իսկ ընտրված միտրոպոլիտին էլ ճանաչել որպես Ռուսաց եկեղեցու պետ: Պատճառաբանվում էր նաև, որ հույն միտրոպոլիտները չեն հասկանում ռուսաց լեզուն և խորթ ու օտարոտի են նրանց համար ռուս ժողովրդի սովորությունները:

Սակայն այս երկու դիմումներն էլ անպատասխան մնացին պատրիարքի կողմից:

Հավանական է, որ Մոսկվայի մեծ իշխանը լրավարարվելով այս դիմումներով աշխատեր մոտիկ ապագայում գյուխ բերել Ռուսաց եկեղեցու անկախությունը, եթե դրան օրգել չհանդիսանային Մոսկվայի իշխանի

և Գալիցիայի իշխան Դիմիտրու միջև ծագած երկարատև (1443—1448) ազգամիջյան կռիվները, որոնք պատճառ հանդիսացան Ռուսաց եկեղեցու անկախության իրագործման հետաձգմանը: Ազգամիջյան այդ կռիվները վերջացան 1448 թվին Գալիցիայի իշխան Դիմիտրու թունավորմամբ, որից հետո երկիրը խաղաղվեց:

Այնուհետև Մոսկվայի մեծ իշխան Վասիլի Վասիլևիչը 1448 թվի դեկտեմբերի 15-ին հրավիրեց հոգևորականության բարձրաստիճան ներկայացուցիչների և իշխանների համաժողով, որտեղ և կիևի ու համալս Ռուսաստանի միտրոպոլիտ ընտրվեց Իոն եպիսկոպոսը: Այդ ժամանակվանից սկսած Ռուսաց եկեղեցու միտրոպոլիտները այլևս չէին դիմում տիեզերական պատրիարքին ու նրանից հաստատության շնորհում սպասում. միտրոպոլիտների ընտրությունը վավերացվում էր այդ նպատակով հրավիրված եկեղեցական համաժողովներում:

Ե.

Հինգ հարյուր տարի է անցել այդ Նշանավոր տարեթվից: Հետագայում միտրոպոլիտներին փոխարինեցին Ռուսաց եկեղեցու պատրիարքները՝ սկսած առաջին պատրիարք Գերմոգենից (1606—1612), Այս պատրիարքը իր ազգօգուտ գործունեությամբ մեծապես նպաստեց եկեղեցու ու ռուս ազգի հզորացմանը, սրբի անուն վաստակելով ՃՄՄ դարի սկզբին լեհացիները այնքան հզորացան, որ կիտվան գրավելուց հետո արշավեցին Մոսկվայի վրա. նրանք իրենց հետ բերում էին նաև Սուտ Դիմիտրուն, որին ներկայացնում էին իբրև Իվան Ահեղ (Գրոզնի) թագավորի որդին: Ռուս բոյարներից ոմանք Սուտ Դիմիտրուն ընդունեցին որպես Իվան Ահեղի որդի և ռուսաց գահի օրինավոր ժառանգ, բայց մեծամասնությունը նկատելով, որ լեհացիները այդ պատրվակի տակ մտադիր են գրավել Ռուսաստանը, ընդիմացավ և ապրստամբեց ու սպանեց Սուտ Դիմիտրուն: Լեհերը դրանից հետո մի անհաջող փորձ ևս կատարեցին և վերջապես 1610 թվին գրավեցին Մոսկվան: 1611 թվի աշնանը ռուս ժողովուրդը ուժեղ պայքար ծավալեց լեհ հափշտակիչների դեմ: Այս ազգային ինքնազիտակցության ու հայրենասիրական մեծ շարժմանը մասնակցեց նաև Գերմոգեն պատրիարքը, որն իր հայրենասիրական կոչերով կարողացավ նպաստել բոլոր հայրենասերների համախմբմանը: Նրա հայրենասիրական կոչերին շերտ կերպով արձագանքեցին այն ժամանակվա ռուս Նշանավոր միտրո-

պոլիտներին կազանի միտրոպոլիտ Ծի-
րեմը, Նովգորոդի միտրոպոլիտ Իսիդոր,
Ռոստովի միտրոպոլիտ Ֆիլարետը
և ուրիշները Պատրիարքի հայրենասիրա-
կան կոնգակները ի լուր ժողովրդյան ըն-
թերցվում էին եկեղեցիներում: Առաջացավ
ժողովրդական մեծ շարժում Մոսկվան օտար
զավթիչներից ազատագրելու համար: Ժո-
ղովրդական այդ մեծ շարժման գլուխ կանգ-
նեցին քաղաքացի Մինինը և զինվորական
հրամանատար Պոժարսկին: Սրանցից առա-
ջինը զբաղվում էր շարժման նյութական
ապահովելու խնդիրներով, իսկ երկրորդը
զինվորներ հավաքագրելու և օտար զա-
վթիչներին Մոսկվայից դուրս վտարելու խըն-
դիրներով:

Պատրիարք Գերմագենն ինքը չուներ
Մոսկվայի ազատագրումը, նա մեռավ ալե-
լի շուտ, քան իրագործվեց լեհացիների
պարտությունը և նրանց վտարումը Մոսկվա-
յից: Նրա հիշատակը ռուս ժողովրդի և եկե-
ղեցու պատմության մեջ հավիտ անմոռաց
կմաւ:

Ռուսաց եկեղեցու նշանավոր պատրիարք-
ներից էր և պատրիարք Նիկոնը: Սա խոշոր
պայքար մղեց մի կողմից պետական իշխա-
նության դեմ՝ եկեղեցական իշխանապետու-
թյունը ի մնաս թաղաքական իշխանության
բարձրագույնը: Նպատակով և մյուս կողմից
ռասկոլնիկներին (անջատականների) դեմ, ո-
րոնք չէին ընդունում Նիկոնի ուղղումները
ժամակարգական գրքերում: Չնայած իր ըս-
կած կատաղի հալածանքին, այնուամենայ-
նիվ Նիկոնին չհաջողվեց իսպառ արմատա-
հիվ անել ռասկոլնիկությունը: Հնադավան-
ները (старообрядцы) մնացին ու կազմե-
ցին իրենց առանձին եկեղեցին ու նվիրա-
պետությունը, իսկ քաղաքական իշխանու-
թյան դեմ մղած պայքարը վերջացավ պատ-
րիարք Նիկոնի կատարյալ պարտությամբ:

1666—1667 թվականների եկեղեցական
աշխարհական համագումարը դատապար-
տեց Նիկոնի բռնած ընթացքը և բանադրեց
ու արքայից նրան:

Միտմանակ վերացվեց պատրիարքու-
թյունը և նրա տեղը հաստատվեց Ս. Սինոդ-
կոյեզիլ վարչություն: Պետության գլուխ
կանգնած զարը, որպես օժյալ, համարվեց
նաև եկեղեցու պետ, ինքնիշխան տեր՝ ու
տնորեն:

Այս շրջանը հանդիսանում է Ռուսաց եկե-
ղեցու պատմության ամենամռայլ ու վատ-
թար շրջանը: Ռուսաց եկեղեցու միտրոպո-
լիտներին, արքեպիսկոպոսներին, եպիսկո-
պոսներին ու այլ բարձրաստիճան հոգևոր
անձանց աստիճանազրկում, աստիճաններ

բարձրացում կամ դատապարտում էին Ս.
Սինոդի դատախազ (պրոկուրոր) Պրեդո-
նոսևը կամ Սաբլինը: Դա ռուս հոգևորա-
կանության համար հանդիսանում էր ամե-
նաստորացուցիչ վիճակը:

Փետրվարյան ռևոլուցիան և նրան հաջոր-
դող Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ
ռևոլուցիան ազատագրեցին Ռուսաց պրավա-
սլավ եկեղեցին սինոդական աստիճանավոր-
ների ձեռքից ու անկախ դարձրին նրան:

Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցին, ինչպես
և մյուս դավանաբների պատկանող կրո-
նական կազմակերպությունները, անշատ-
ված են պետությունից և կառավարվում են
անկախ ու ինքնուրույն կերպով: Ռուսաց
պրավոսլավ եկեղեցին դարձյալ ունի իր
պատրիարքը և նոր վերելք է ապրում: Ներ-
կայումս Ռուսաց եկեղեցին ունի բարձրա-
գույն ու միջնակարգ դպրոցներ: ցանց. այս
դպրոցներում պատրաստվում են Ռուսաց
եկեղեցու ապագա հովիվները, որոնք կոչ-
ված են պայծառազորեցի եկեղեցին:

Ռուսաց եկեղեցու 500-ամյա հոբելյանա-
կան տոնակատարությունների մասնակից-
ներիս համար հաճելի էր տեսնել Մոսկվայի
եկեղեցիներում յբանելի եկեղեցական եր-
գեցիկ խմբերը, որոնք իրենց երգերով հան-
դիսավոր մաղթանքների ու սուրբ պատա-
րագների ժամանակ հոգեզմայլ վիճակում
էին հաղորդում եկեղեցական արարողու-
թյուններին: Այդ երգեցիկ խմբերը բաղկա-
ցած էրն մեծ մասամբ Մոսկվայի հոգևոր
դպրոցների սաներից:

Ռևոլուցիայի առաջին տարիներին Ռու-
սաց եկեղեցին գերե շմնաց խմորումներից:
Ռուսաց եկեղեցու ներսում էլ պառակտում
տեղի ունեցավ: Նոր, ազատ եկեղեցու պաշտ-
պանները մեծ պայքար մղեցին ընդդեմ հին
եկեղեցու պաշտպանների: Սակայն, այդ
պայքարն ապարդյուն անցավ, ռուս հավա-
տացյալ ժողովուրդը անդրդվեցի մնալ և
հաստատակամորեն պաշտպան կանգնեց իր
եկեղեցական հնավանդ սովորությունների:
Ներկայումս Ռուսաց եկեղեցու ներսում կա
սյուռակտում մի այլ ուղղություն: արտասահ-
մայան որդի թեմը չեն ճանաչում Մոսկվա-
յի և համայն Ռուսիո պատրիարքի իշխանու-
թյունը և ենթարկվում են տիեզերական
պատրիարքին: Ռուսաց եկեղեցու ներկա
Պատրիարք Լևբեդին ամեն կերպ աշխա-
տում է վերադնել այդ եկեղեցու իշխանու-
թյունը: Ռուսաց եկեղեցու ներսում և ապահովել նրա
միասնականությունը:

Ռուսաց առավուսամ եկեղեցու ամուսնե-
ֆալության 500-ամյակի նշման ժամանակ
ակնբախ կերպով դրսևորվեց պրավոսլավ ե-

կեղեցիների մեծամասնության միասնականությունը: Պրավալավ եկեղեցին պատկառելի ույժ է ներկայացնում, նրա հավատացյալների թիվը հաշվվում է մոտավորապես 150 միլիոն: Սա մի պատկառելի թիվ է, որի հետ չի կարող հաշվի չեն տեղ Վատիկանը, այն Վատիկանը, որը տենչում է իրեն ենթարկել բոլոր քրիստոնյա համայնքները:

Ռուսաց եկեղեցու ավտոկեֆալության 500-ամյակի հոբելյանական ժողովներից մեկում խիստ քննադատության ենթարկվեց Վատիկանի բռնած դիրքը իրեն ոչ ենթակա քրիստոնեական մյուս համայնքների նկատմամբ: Դատապարտվեց համաշխարհային քրիստոնեական պետություն ստեղծելու և բոլոր քրիստոնյաների վրա իր իշխանությունը տարածելու նրա ձգտումները: Դատապարտվեց Վատիկանի հավատորսության փորձերը հատկապես Մերձավոր Արևելքի քրիստոնյաների մեջ: Վատիկանն իր բազմաթիվ միսիոնարների միջոցով ճիգ ու ջանք չի խնայում Մերձավոր Արևելքում պրավոսլավ եկեղեցուն հարող քրիստոնյա-

ներին Հռոմի կաթոլիկ եկեղեցու գիրկն առնելու ուղղությամբ:

Խիստ դատապարտելի է հանդիսանում նաև այն երևույթը, երբ Վատիկանն աշխատում է օգտագործել հրեա և արաբ ժողովուրդների միջև ծագած պատերազմի հետևանքով Պաղեստինում առաջացած իրադրությունը և իր ձեռքը գրավել Երուսաղեմի ու Պաղեստինի այլ սրբավայրերի ուխտատեղիները: Սրբատեղիներին տիրանալու իր այս ապօրինի ձգտումները Վատիկանն աշխատում է իրականացնել Պաղեստինի նրկատմամբ քաղաքական շահագրգռվածություն ցուցաբերող որոշ մեծ պետությունների օժանդակությամբ: Սակայն Մերձավոր Արևելքում պրավոսլավ եկեղեցին չի է վճռականությամբ Վատիկանի բազմապիսի ոտնձգությունների դեմ պայքարելու համար:

Իր ավտոկեֆալության փառապանծ 500-ամյակը բոլորած Ռուսաց պրավոսլավ եկեղեցուն ցանկանում ենք հարատևություն և պայծառություն առաջիկա իր առաքելության մեջ:

